

מבט על, גיליון 631, 19 בנובמבר 2014

איום דאע"ש – אתגר מתגבש נוסף

ראובן פז

המאבק נגד דאע"ש בראשות ארצות הברית ושותפותיה נראה לעת עתה כמלחמה סיוזיפית, שאינה מועילה, "מגרדת" רק את קצה הפירמידה הג'יהאדית, איננה נוגעת בשורשי התופעה, אינה מחסלת את מלחמות האזרחים בסוריה ובעיראק, והופכת לנדבך נוסף בכאוס הקיים ממילא בסוריה, עיראק, ובקרב אולי גם בחלק מלבנון.

הכאוס הסורי בעיקר, מייצר מיני אינטרסים מנוגדים בין הכוחות השונים מחד גיסא, ושיתוף אינטרסים משונה מאידך גיסא, הגם שאינו מוליד עדיין בריתות מעשיות או שיתוף פעולה בפועל בין הניצים השונים. במרכז עומד הנשיא בשאר אל-אסד ומשטרו, כשהקואליציה המערבית אינה מסוגלת להחליט מה בעצם עמדתה כלפיו. לאסד יש אינטרס להותיר את דאע"ש ודומיו על כנם, כדי שישמשו עבור המערב "שטן" גדול ממנו. לכוחות המתונים-ליברלים בסוריה, שבמידה רבה נעלמו מהזירה הפומבית, לא ברור מי רשע ממי – אסד או דאע"ש. אל הסבך הזה נכנסת טורקיה, המשדרת מסרים כפולים ומשולשים. גם איראן, חזבאללה, והכורדים הם שחקנים, שמעמדם במשוואות השונות לא ברור. איראן הפכה למעין בעלת ברית של ארצות הברית, לאחר שנים שהייתה אימתו הגרעינית של המערב. לעתים נדמה, כי ארצות הברית וממשל אובמה חוששים עדיין מן הנפוצות של הסכסוך הישראלי-פלסטיני יותר מכול הנעשה במסופוטמיה. אכן, "בוקה ומבולקה" אמתית – כלשון המקרא.

אל אותה בוקה ומבולקה מזרח תיכונית מתלווה חלחלה בכל רחבי העולם המערבי מ"החזיון המפחיד" של שובם הביתה של "בוגרי דאע"ש" ומהחשש שיבצעו שרשרות של פיגועים, ואולי אפילו בעריפת ראשיהם של אזרחים תמימים. הפניקה גדולה, וכאשר מתלווה אליה מגפת האבולה, העולם המערבי נמצא בחרדה גדלה והולכת. המזור שהוא מוצא הוא הפצצות מן האוויר וסיוע הומניטרי חלקי למיליוני הפליטים, שיצרו מלחמות האזרחים במזרח התיכון.

אולם, ככל שהמאבק נגד דאע"ש לובש צורה של הפצצות אוויריות ומנהיגי המערב אינם מהינים אפילו לרמוז שבדעתם להכניס לעיראק ולסוריה כוחות יבשה, מוסטת תשומת הלב מצד אחר של הבעיה מול דאע"ש. לצד דאע"ש יש לזכור גם את דומיו – אל-קאעדה "הקלאסית"; ג'יהת אל-נוסרה, שהוא כביכול מתון יותר מדאע"ש; טאליבאן, העומד להשתלט שוב על אפגניסטאן עם יציאת האמריקנים משם; קבוצות ג'יהאד אלימות נוספות ברחבי העולם, ויותר מכך – מאות אחדות של אנשי דת אסלאמיסטים, שבאמצעות חופש הפעולה המוחלט באינטרנט מעוררים את צאן מרעיתם ומכוונים אותם לכיוונים אפוקליפטיים. את המערב צריכה להדהיג השאלה מה גורם לכל כך הרבה צעירים ופחות צעירים, בני המערב, מוסלמים אך גם לא מוסלמים – שהתאסלמו, בני דורות שניים ושלישים של מהגרים, להיות כה מושפעים מהתעמולה הדאע"שית/ג'יהאדית עד כדי התגייסות במספרים כה גדולים יחסית להצטרפות בפועל למאבק.

התופעה איננה חדשה. היא החלה כבר במאבק האפגני נגד ברית המועצות לשעבר. המלחמה בעיראק בשנות ה-2000 הביאה עימה תופעות דומות. היו אלו שנות צמיחתו המסחררת של "האינטרנט הג'יהאדי", שהביא את המאבק האסלאמיסטי לפתחו של כל נער בעל מקלדת. גם עריפת ראשים והצגתה על פני "המרקע הרשת" נראתה כבר מאז 2002. עם זאת, מקרים אלה היו מועטים וגם מספר המתנדבים לא היה כה גדול. יתר על כן, בעוד שבעיראק של שנות ה-2000 היו אלה קנאים סעודים בעיקר, שהיוו את חלק הארי של המתנדבים לארגוני הג'יהאד, נראה שבשנה האחרונה ההתנדבות לדאע"ש ודומיו היא בינלאומית, מגוונת ומתרחבת מאוד. ההתנדבות

לשורות הג'האדיסטים במסופוטמיה דומה יותר ויותר ל"בריגדה הבינלאומית" שהתארגנה בשנות ה-30 למען המאבק של הרפובליקנים בספרד נגד הפשיסטים.

מדוע אין חוקרים ופרשנים במערב מוטרדים בפומבי ממספרם הגדל של מתנדבים לדאע"ש ודומיו מבין אזרחי המערב וממניעיהם של מתנדבים אלה, כשם שהם מוטרדים משיטפון הטרור הפוטנציאלי שעלול להביא שובם של מתנדבים אלו לארצותיהם?

זאת ועוד, תופעה חדשה היא הקלות הבלתי נסבלת של ההתנדבות והזמן הקצר מאד שחולף מרגע ההחלטה להתנדב עד ביצועה בפועל. תופעה שהייתה מוכרת בעבר הייתה מעבר קצר, לעתים בתוך ימים ספורים בלבד, מההחלטה לבצע פיגוע התאבדות/הקרבה עצמית ועד ביצועה בפועל. תופעה זו ניכרה בקרב קבוצות אוכלוסין שעברו הכשרה מנטלית ממושכת, לאו דווקא מאורגנת, לקראת המאבק באויב. דוגמאות רבות כאלו היו בקרב הפלסטינים ביהודה ושומרון וברצועת עזה, האפגנים, הסונים בעיראק או השיעים בדרום-לבנון בשנות ה-80. מדובר היה באוכלוסיות וחברות שעברו הכשרה של תעמולה וצידוקים אסלאמיים בזכות המאבק נגד כובש. השכנוע של צעירים מתוך החברות האלה לבצע פיגועים של הקרבת החיים היה עמוק מאד, זכה ליוקרה חברתית גדולה בציבור כולו והיה גם בעל "השפעה מדבקת". יותר מכך, אצל קבוצות כמו הפלסטינים, שרבים ממצעי פיגועים אלו מביניהם היו סטודנטים ובעלי השכלה אקדמית, פיגועי ההקרבה/התאבדות היו גם מתוך ראייה עצמית כחלק מאליטה חברתית, שתפקידה לסחוף אחריה את ההמונים במסגרת המאבק בכיבוש הישראלי.

ראייה כזו, שיש בה סממנים של רומנטיזם ואולי אף אלטרואיזם, נראית כמאפיינת גם את ההתנדבות לדאע"ש ודומיו בשעה זו, לפחות בחלקה. קשה להסביר מדוע כמה אלפי מוסלמים החיים במערב רוצים לצאת לסוריה ולהצטרף לדאע"ש, וחלקם הגדול אף מממש רצון זה. רובם השתלבו היטב במעמד הבינוני בארצות מגוריהם, הם בעלי השכלה גבוהה, אינם מובטלים והם לא התבלטו בקשרים לגורמים אסלאמיסטים לפני שהחליטו להתנדב. תהליך הרדיקליזציה שלהם מהיר מאד, תוך חודשים ספורים, ומביא אותם להחלטה מהירה לנסוע לסוריה.

מתנדבים אלה משמשים כר נוח ביותר להשפעת התעמולה של דאע"ש ודומיו, ולפיה המאבק של הארגון בעיראק ובסוריה הוא מאבק הרואי להצלת העולם המוסלמי כולו – הסובלים/מדוכאים/מקופחים (מסתדעפין במינוח האסלאמי) בידי עריצות, שהיא בסופו של דבר, לפי אמונתם, תוצאה ברורה של מזימה מערבית "צלבנית".

בשלב זה, ישראל, היהדות והיהודים עדיין לא נמצאים במעגל האויבים המעשי של דאע"ש ודומיו, למעט הקבוצות הרדיקליות הפועלות בחצי-האי סיני. אך קיים חשש לא מבוטל, כי יום אחד יגיע גם תורם להיחשב בין היעדים לפיגועים. חלק ניכר מהפיגועים שקרו באירופה בשנתיים האחרונות היו נגד מוסדות יהודיים. האמונה הבלתי-מעוררת בצדקת המאבק האסלאמי, ובמקביל המהירות הגדולה בה דאע"ש מתקדם – לא רק בשטחן של סוריה ועיראק, אלא בעיקר בזירת האיומים על המערב כולו נוסף לאיומים על מדינות ערביות – מעוררות את דמיונם של צעירים ובוגרים מוסלמים במערב, ומשחררות את חרצובות החלטותיהם במהירות רבה. כשם שפיגועי ספטמבר 2001 עוררו תחושות רבות של אחרית הימים ואמונה בניצחון האסלאמי המתקרב, כך גם עולות תחושות אפוקליפטיות שניתן לקרוא בין השורות ובתוכן אצל כותבים רבים באתרי האינטרנט של האסלאם הג'האדי.

על מדינות המערב לקחת היבט משמעותי זה של התופעה בחשבון, באותה רצינות שבה הן מחשבות את צעדיהן הצבאיים במזרח התיכון. "לרוץ את ראש הנחש" בפצצה או טיל, אינו מספיק כלל למלחמה מוצלחת בתופעה, שכיום מתבטאת בדאע"ש ודומיו, ומי יודע לאן תתפתח בעשור הבא.

מדינת ישראל עוסקת גם בהגנה על יהדות אירופה, המהווה אוכלוסייה פגיעה ויעד מועדף למפגעים מאורגנים ושאינם מאורגנים. על כן, עליה לשים לב למהירות ההתגייסות לדאע"ש ולהיקפה, ובתאום עם גורמי ביטחון במדינות אירופה לחשוב כיצד לצמצם את האיום המתגבש, וכיצד להגיב לו – אם יתממש.